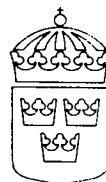

Justitieutskottets betänkande

1988/89:JuU4

Omröstning i brottmål, m.m.

1988/89
JuU4

Propositionen m.m.

I proposition 1988/89:2 har regeringen (justitiedepartementet) föreslagit riksdagen att anta ett av lagrådet granskat förslag till lag om ändring i rättegångsbalken.

Rörande propositionens huvudsakliga innehåll hänvisas till vad som anförs i det följande under rubriken Utskottet på s. 5.

Det vid propositionen fogade lagförslaget har följande lydelse.

Förslag till

Lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 29 kap. 2–4 §§ och 51 kap. 25 § rättegångsbalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

29 kap.

2 §¹

Över fråga, som hör till rättegången, skall röstas särskilt.

Är fråga om ansvar för flera brott, skall, om det erfordras, först i fråga om varje brott omröstning ske, huruvida den tilltalade är skyldig till brottet, och därefter omröstning angående påföljden företagas. Uppkommer fråga, huruvida ett eller flera brott föreligga, skall ock därom röstas särskilt.

Förekomma vid omröstning angående påföljden skiljaktiga meningar, huruvida annan påföljd än straff eller sådan påföljd jämte böter eller skyddstillsyn jämte fängelse enligt 28 kap. 3 § brottsbalken skall ådömas, skall, om det erfordras, särskild omröstning ske om varje mening av nu angiven innebörd, beträffande vilken yrkande framställes av någon av de röstande. Vad nu sagts gälle ock fråga, huruvida påföljd skall eftergivas eller huruvida tilltalad skall vara fri från påföljd på den grund att han begått brottet under inflytande av själslig abnormitet. Blir sådan mening ej gällande, skall särskild omröstning ske om straff.

Föreligga skilda meningar om storleken av böter som ådömas jämte annan påföljd än straff, om längden av fängelsestraff som enligt 28 kap. 3 § brottsbalken ådömes jämte skyddstillsyn eller om särskilda föreskrifter vid skyddstillsyn, skall, om det erfordras, särskild omröstning därom företagas.

Har någon vid tidigare omröstning varit emot det slut, vari de flesta stannat, vare han skyldig att deltaga i senare omröstning; vid

Över frågor som avser ansvar skall röstas i ett sammanhang. Om det kan påverka utgången i målet, skall dock röstas särskilt angående

1. frågan om den tilltalade begått gärningen och hur denna i sådant fall skall bedömas,

2. frågor om åtgärder, som inte avser påföljd men som har omedelbar betydelse för bestämmande av påföljd,

3. frågan om påföljd, utom såvitt gäller storleken av dagsbot, föreskrifter, varning, övervakning, förlängning av prövotid eller verkställighet av påföljd,

4. återstående frågor som avser ansvar.

Anser någon ledamot att den tilltalade skall överlämnas till särskild vård, skall före omröstning enligt andra stycket 3 röstas särskilt angående denna mening.

¹ Senaste lydelse 1981:214.

omröstning angående ådömande av straff eller beträffande fråga, huruvida påföljd skall eftergivas eller huruvida tilltalad skall vara fri från påföljd på den grund att han begått brottet under inflytande av själslig abnormitet, skall dock den som tidigare röstat för den tilltalades frikännande anses hava biträtt den för den tilltalade lindrigaste meningen.

3 §²

Vid omröstning skall den mening gälla som omfattas av mer än hälften av ledamöterna. Om någon mening har erhållit hälften av rösterna och denna är den lindrigaste, skall den meningen gälla. Vid särskild omröstning huruvida rätten skall meddela villkorlig dom eller döma till skyddstillsyn eller skyddstillsyn jämte fängelse enligt 28 kap. 3 § brottsbalken eller meddela förordnande om överlämnande till särskild vård skall dock den mening gälla som har erhållit hälften av rösterna, bland dem ordförandens. Detsamma gäller även i andra fall när inte någon mening kan anses som lindrigare.

Vid omröstning skall den mening gälla som omfattas av mer än hälften av ledamöterna. Om någon mening har fått hälften av rösterna och denna är den lindrigaste eller minst ingripande för den tilltalade, skall den meningen gälla. Kan ingen mening anses som lindrigare eller mindre ingripande, gäller den mening som fått hälften av rösterna, bland dem ordförandens.

Om det framförs flera meningar än två utan att någon av dem skall gälla, skall de röster som är ogynnsammast för den tilltalade läggas samman med de röster som är därnäst minst förmånliga för honom. Om det behövs, skall sammanläggningen fortsätta till dess någon mening skall gälla. Kan inte någon mening anses som ogynnsammare för den tilltalade, skall den mening gälla som har fått flest röster. Har flera meningar fått lika många röster, gäller den som biträtts av den främste bland dem som röstat för någon av dessa meningar.

Ingen mening skall anses lindrigare eller mindre ingripande än någon annan mening vid omröstning enligt 2 § tredje stycket.

4 §³

Om det vid omröstning enligt 3 § framförs flera än två meningar utan att någon skall gälla, skall de röster som är ogynnsammast för

En ledamot som blir överröstad är skyldig att delta i senare omröstningar. Den som röstat för att den tilltalade skall frikännas helt skall

² Senaste lydelse 1983:370.

³ Senaste lydelse 1983:370.

den tilltalade läggas samman med de röster som är närmast minst förmånliga för honom. Om det behövs skall sammanläggningen fortsättas efter samma grund till dess någon mening skall gälla. Om inte någon mening kan anses som ogynnsammare för den tilltalade, skall den mening gälla som har fått flest röster eller, om det finns flera meningar som har fått lika många röster, den mening som har biträttts av den främste bland dem som röstat för någon av dessa meningar.

dock vid senare omröstning, om någon mening därvid kan anses som lindrigast eller minst ingripande för den tilltalade, anses ha röstat för denna mening.

51 kap.

25 §⁴

Ej må hovrätten i anledning av den tilltalades talan eller talan, som av åklagare föres till hans förmån, döma till brottspåföljd, som är att anse såsom svårare än den, vartill underätten dömt. Har den tilltalade av underrätten dömts till fängelse, äge hovrätten förordna om villkorlig dom, skyddstillsyn eller överlämnande till särskild vård, så ock jämte villkorlig dom, skyddstillsyn eller överlämnande till vård inom socialtjänsten döma till böter även som jämte skyddstillsyn döma till fängelse enligt 28 kap. 3 § brottsbalken. Har underrätten meddelat förordnande som nu sagts äge hovrätten döma till annan påföljd.

Hovrätten får inte med anledning av den tilltalades talan eller sådan talan, som åklagaren för till hans förmån, döma till en brottspåföljd som är att anse som svårare eller mer ingripande för den tilltalade än den som tingsrätten dömt till. Hovrätten får dock besluta om överlämnande till särskild vård eller, om tingsrätten beslutat om sådan vård, döma till annan påföljd.

Hovrätten får inte heller med anledning av talan som anges i första stycket besluta om utvisning, om underrätten inte meddelat sådant beslut, eller bestämma längre tid än underrätten gjort för förbud för den tilltalade att återvända till Sverige.

Hovrätten får inte heller med anledning av talan som anges i första stycket besluta om utvisning, om tingsrätten inte meddelat sådant beslut, eller bestämma längre tid än tingsrätten gjort för förbud för den tilltalade att återvända till Sverige.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1989.

⁴ Lydelse enligt prop. 1987/88:120.

Inledning

I propositionen behandlas frågor om omröstning i brottmål och om förbudet för högre rätt att i vissa fall – främst då enbart den tilltalade överklagat – ändra en lägre rätts avgörande till den tilltalades nackdel (förbudet mot *reformatio in pejus*). Förslaget bygger på ett delbetänkande (Ds Ju 1987:19) Omröstning i brottmål och remissbehandlingen av det. Förslaget hänger delvis samman med de nyligen beslutade reglerna i brottsbalken rörande graderingen av vissa påföljders inbördes svårhet som träder i kraft den 1 januari 1989 (prop. 1987/88:120, JuU 45, rskr. 404).

Propositionens huvudsakliga innehåll

Regler angående omröstning i brottmål finns i 29 kap. rättegångsbalken (RB). Reglerna blir tillämpliga när domstolen består av flera ledamöter, och det framkommer olika meningar om hur en fråga i ett mål skall bedömas. Reglerna gäller för tingsrätterna, hovrätterna och högsta domstolen.

Förbudet mot *reformatio in pejus* finns i 51 kap. 25 § och 55 kap. 15 § RB.

I propositionen föreslås ett nytt och enklare omröstningsförfarande. Den för närvarande underförstådda huvudregeln att det skall ske en enda samlad omröstning rörande hela ansvarsfrågan lagfästs. Möjligheterna till särskilda omröstningar rörande delar av ansvarsfrågan ökas. Om det kan påverka utgången i målet, skall först en särskild omröstning kunna ske rörande gärningen och bedömningen av denna, och därefter skall en samlad omröstning rörande påföljdsfrågan äga rum. Omröstningen rörande påföljd skall vid behov föregås av omröstning om åtgärder som inte avser påföljd men som har omedelbar betydelse för påföljdsfrågan, t.ex. fråga om utvisning. Efter huvudomröstningen i påföljdsfrågan skall särskild omröstning kunna hållas i övriga frågor som rör ansvar för brottet.

En följd av förslaget om en samlad omröstning i påföljdsfrågan är att det överlämnas åt rätten att i vissa omröstningssituationer avgöra vilken mening som i det enskilda fallet är lindrigast eller minst ingripande för den tilltalade. Denna ordning skall enligt förslaget i princip gälla även vid tillämpningen av förbudet mot *reformatio in pejus*. Det överlämnas alltså till domstolen att i sådana fall avgöra vilket av olika påföljdsalternativ som är det svåraste eller mest ingripande för den tilltalade, om detta inte följer direkt av reglerna i brottsbalken.

Överväganden

Utskottet har tidigare uppmärksammat att de hittillsvarande omröstningsreglerna och regleringen av frågan om påföljders inbördes svårhet vållat tillämpningssvårigheter vid omröstning och att den kunnat leda till resultat som framstått som stötande för den allmänna rättsuppfattningen (se t.ex. JuU 1987/88:45 s. 36). Utskottet har också uttalat att regelsystemet borde ses över i lämpligt sammanhang (JuU 1977/78:6 s. 9). Regeringsförslaget är enligt utskottets mening ägnat att medföra en enklare ordning för omröstning

i brottmål. Genom förslaget om en samlad omröstning i påföljdsdelen, i förening med de nya reglerna om påföljdernas inbördes svårhet, undanröjs också de olägenheter som utskottet tidigare påtalat. Utskottet välkomnar således förslaget i propositionen.

1988/89:JuU4

Utöver vad som nu anförts föranleder propositionen inte något uttalande från utskottets sida.

Hemställan

Utskottet hemställer

beträffande *omröstning i brottmål, m.m.*

att riksdagen antar det i proposition 1988/89:2 framlagda förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken.

Stockholm den 15 november 1988

På justitieutskottets vägnar

Lars-Erik Lövdén

Närvarande: Lars-Erik Lövdén (s), Ulla-Britt Åbark (s), Jerry Martinger (m), Birthe Sörestedt (s), Ingbritt Irhammar (c), Bengt-Ola Rytter (s), Göthe Knutson (m), Göran Magnusson (s), Eva Johansson (s), Lars Sundin (fp), Anders Svärd (c), Berith Eriksson (vpk), Sigrid Bolkéus (s), Barbro Andersson (s), Göran Ericsson (m) och Bengt Harding Olson (fp).